

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

RĂZBOIUL
CARE URMA SĂ PUNĂ CAPĂT
TUTUROR RĂZBOAIELOR

Cuvânt înainte de Hew Strachan

Peter Simkins, Geoffrey Jukes și Michael Hickey

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Introducere	10
Cronologie	15
Capitolul I: Frontul de vest 1914–1916	
Fundalul războiului: calea spre război	30
Tabere beligerante: armate opozante	35
Debutul: numărătoare inversă	42
Luptele: războiul pe frontul de vest 1914–1916	45
Portret al unui ostaș: Archie Surfleet	101
Lumea din jurul războiului: fronturile de acasă 1914–1916	104
Portret al unui civil: Winnifred Adair Roberts	108
Nu se întrevede finalul	110
Capitolul 2: Frontul de vest 1917–1918	
Fundalul războiului: alegeri strategice pentru 1917	114
Luptele: războiul pe frontul de vest 1917–1918	119
Portret al unui ostaș: Frederick „Fen“ Noakes	181
Lumea din jurul războiului: fronturile de acasă 1917–1918	184
Portret al unui civil: Caroline Webb	189
Ultima lună	190

Capitolul 3: Frontul de est 1914–1918

Fundalul războiului: ambițiile Rusiei	196
Tabere beligerante: Rusia, Germania și Imperiul Austro-Ungar	198
Luptele: frontul de est 1914–1918	207
Portret al unui ostaș: un soldat, un sublocotenent și un sergent	252
Lumea din jurul războiului: ultimele zile ale Rusiei țariste	259
Portret al unui civil: „Am supraviețuit cu cereale și terci de ovăz“	264
Bolșevicii pun mâna pe putere	267

Capitolul 4: Frontul din Mediterana 1914–1923

Fundalul războiului: declinul Imperiului Otoman	276
Tabere beligerante: armate opozante	283
Luptele: războiul pe frontul din Mediterana 1914–1923	289
Portret al unui ostaș: Cecil, Harold și Noel Wright	328
Lumea din jurul războiului: probleme și lucruri nerezolvate	334
Portret al unui civil: satul Christleton	339
Sfârșitul tragediei	344

Concluzie: urmările războiului	346
---------------------------------------	------------

Bibliografie	352
---------------------	------------

Indice	354
---------------	------------

FUNDALUL RĂZBOIULUI: CALEA SPRE RĂZBOI

Paginile anterioare:

Trupe belgiene în timpul retragerii spre Anvers, 20 august 1914. Remarcați mitralierele trase de câini. (IWM Q81728)

Dedesubt:

Recruți britanici la Aldershot în 1914. Mulți dintre cei care s-au oferit voluntari la izbucnirea războiului vor ajunge să lupte abia în 1915 sau 1916.

Calea pe care au urmat-o marile puteri ale Europei până la războiul din 1914 a fost lungă și întortocheată, mai mulți factori complecși și întretesuți conlucrând și ducându-le în cele din urmă la o luptă prelungită și cataclismică. Printre acești factori se numără noua tehnologie navală și militară, rivalitățile coloniale, concurența economică și ambițiile naționale ireconciliabile. Poate cel mai important și clar punct de cotitură spre un conflict european generalizat a fost Războiul Franco-Prusac din 1870–1871. Acea confruntare restrânsă a avut ca rezultat înfrângerea umiltoare a Franței și unificarea Germaniei sub conducere prusacă. Brusca apariție a Imperiului German care, ca parte a prăzii de război a smuls Franței provinciile Alsacia și Lorena, a marcat o schimbare fundamentală în echilibrul de putere din Europa. Progresul ulterior accelerat al Germaniei și ascensiunea economică au intensificat temerile țărilor vecine și concurente.

În cele două decenii dintre 1871 și 1890 noul status quo european a fost serios pus la încercare datorită dexterității diplomatice și ocolșurilor lui Otto von Bismarck, cancelarul german, care încerca să țină Franța izolată. Când Bismarck s-a retras din funcție, în 1890, o nouă serie de curente

impredictibile a început să erodeze bazele sistemului continental atent construit de acesta. O deteriorare rapidă a relațiilor ruso-germane și o apropiere între Rusia țaristă și Franța republicană au obligat Germania să-și întărească legăturile cu dubla monarhie austro-ungară, asigurându-se astfel că are un aliat în est. Deși Germania a fost partenerul dominant din această alianță, avea să plătească un preț mare pentru o politică prin care era mai strâns legată de un imperiu în declin, căruia îi venea tot mai greu să înăbușe aspirațiile naționaliste ale supușilor săi, de diverse naționalități, din sud-estul Europei. Situația potențial explozivă din Balcani a devenit mai periculoasă datorită scăderii influenței turcești în zonă, oferind atât Austriei, cât și Rusiei (protector autoproclamat al slavilor din sud) prăzi teritoriale și politice tentante în regiune. Încercând să profite de aceste oportunități, Austria și Rusia au urmat un curs care se putea încheia doar cu o confruntare. Emergența Serbiei a adăugat un element periculos la situația regională și așa instabilă. Serbia fusese înfuriată datorită anexării de către Austria a Bosniei și Herțegovinei în 1908, dar câștigase și ea teritorii și influență în urma războaielor balcanice din 1912 și 1913, oferindu-i Austriei un motiv din ce în ce mai întemeiat de neliniște și iritare.

Odată cu plecarea lui Bismarck, belicosul și haoticul Wilhelm al II-lea – care devenise *Kaiser* (împărat) în 1888 – a îndemnat Germania să urmeze o cale mai agresivă în relațiile internaționale. Franța, hotărâtă să răzbune dezastrul din 1870–1871 și să-și recucerească provinciile pierdute, era în continuare alarmată de intensitatea dezvoltării industriale și militare a Germaniei; și Rusia avea motive să fie preocupată de alianța austro-germană care, pe lângă faptul că arunca o umbră amenințătoare de-a lungul frontierei sale vestice, avea să se opună probabil intereselor Rusiei în Balcani.

Prima, și probabil cea mai importantă fisură în edificiul ridicat de diplomația bismarckiană s-a produs în 1892, odată cu îndepărtarea pietrei sale de temelie – izolarea Franței. În acel an, Rusia și Franța au încheiat un acord militar – întărit de discuții suplimentare în 1893 și 1894 – prin care fiecare-i promitea celeilalte să-i vină în ajutor dacă vreuna avea să fie atacată de Germania.

Mai mult, trecerea de la *Realpolitik* a lui Bismarck (politică realistă) la *Weltpolitik* (politică mondială) a kaizerului Wilhelm al II-lea a forțat

Kaizerul Wilhelm al II-lea, împărat al Germaniei 1888–1918. (Topfoto)

Marea Britanie să-și reevalueze relațiile cu ceilalți jucători de frunte de pe scena europeană și mondială. Germania nu era singura putere care deranja Marea Britanie. Tensiunile repetate în relațiile ei cu Franța și Rusia, anterior principalii ei concurenți în domeniul naval, determinaseră Marea Britanie să adopte Naval Defence Act în 1889, pentru a-și proteja supremația pe care se bazau securitatea și prosperitatea ei națională. Legea adopta doctrina conform căreia forța marinei ar fi trebuit ca, în orice moment, să egaleze puterea navală reunită a oricăror altor două țări. Respectarea acestui „standard al celor două puteri“ a devenit tot mai dificilă deoarece Statele Unite și Japonia au început să depășească Marea Britanie din punct de vedere industrial și să construiască flote transoceanice. Marea Britanie era mulțumită să se țină în linii mari de politica ei de „splendidă izolare“ cât timp balanța puterii în Europa nu era amenințată și nici o țară nu devenea prea dominantă și nu amenința securitatea Marii Britanii printr-o manevră ostilă în Țările de Jos împotriva porturilor de la Canalul Mânecii.

Marea Britanie fusese relativ prietenoasă cu Germania în mare parte din ultimul sfert al secolului XIX, nu în ultimul rând pentru că fiica mai mare a reginei Victoria era căsătorită cu prințul moștenitor german, Frederic al III-lea, care a urcat pe tronul imperial în martie 1888. Frederic a murit de cancer după ce a domnit doar trei luni, iar înscăunarea fiului său înstrăinat și impulsiv, Wilhelm al II-lea, a anunțat o nouă concurență cu Marea Britanie pentru colonii și piețe de peste mări deoarece noul kaizer își dorea statut de putere mondială pentru Germania. Chiar și așa, Legile Navale Germane din 1898 și 1900 au înstrăinat cel mai mult Marea Britanie. Concepute de secretarul german al marinei, contraamiralul Alfred von Tirpitz, și bucurându-se de sprijinul entuziast al kaizerului, aceste măsuri au dezvăluit intenția Germaniei de a construi în 20 de ani o flotă de 38 de cuirasate. Considerând Marea Britanie „cel mai importat inamic naval al Germaniei“, Tirpitz vedea flota germană ca un pion politic ce avea să întărească poziția țării sale pe scena mondială. În acest scop voia să-i ofere Germaniei suficiente nave principale pentru a reprezenta o adevărată provocare în Marea Nordului și ai-oferi posibilitatea de a-i provoca Marinei Regale Britanice asemenea daune încât aceasta să coboare sub „standardul celor două puteri“. Lansarea a 14 cuirasate în Germania între 1900 și 1905 a deschis o cursă a înarmării navale care avea să intre într-o fază și mai periculoasă când Marea Britanie a produs în 1906 cuirasatul HMS *Dreadnought* revoluționar, propulsat cu turbine, „echipat cu tunuri grele“.

Sprijinul german acordat burilor în al Doilea Război Bur, din 1899–1902, a grăbit renunțarea la politica izolaționistă anterioară a Marii Britanii. Întrucât Statele Unite nu-și urmăreau *direct* interesele, în 1901 Marea Britanie a renunțat deliberat la orice încercare de a concura cu puterea navală americană în

creștere. În anul următor a fost semnat un tratat anglo-japonez, fapt care a redus considerabil temerile Marii Britanii în Extremul Orient și i-a permis să concentreze mai multe nave de război în apele teritoriale. În 1904 Entente Cordiale a întărit foarte mult legăturile britanice pe plan diplomatic și, mai târziu, legăturile militare cu rivalul ei tradițional, Franța. S-a ajuns la o înțelegere similară cu Rusia în 1907, odată ce victoria Japoniei în Războiul Ruso-Japonez din 1904–1905 a eliminat îndelungata amenințare rusească la adresa Indiei. Astfel, înainte de încheierea primului deceniu al secolului XX, simpatia Marii Britanii înclina simțitor spre alianța franco-rusă.

Înțelegerea cu Franța și Rusia nu a constat în acorduri oficiale și nici nu a obligat irevocabil Marea Britanie să intre în război pentru a sprijini vreuna dintre aceste puteri, dar era de-acum legată cel puțin moral de Franța și Rusia, fiind în opoziție cu Puterile Centrale – Germania și Austria. Orice incident neprevăzut care ar fi implicat una sau mai multe dintre țările cu care se aliase ar fi putut declanșa o conflagrație generală care, datorită sistemelor de alianțe rivale, putea cuprinde toate aceste țări. În aceste circumstanțe, categoric nu ar fi servit intereselor Marii Britanii să stea deoparte și să-i permită Germaniei să cucerească Franța și să ocupe porturile de la Canalul Mânecii. Prin urmare, în pofida tuturor contradicțiilor aferente noii posturi internaționale a Marii Britanii, șansa participării acesteia la un război european de partea Franței și Rusiei era mare – lucru de care Germania era probabil foarte conștientă.

Manevrele diplomatice, alianțele opuse și rivalitățile navale nu au fost singurele ingrediente care au dus la un conflict armat. Răspândirea educației și alfabetizării în rândul adulților în deceniile de dinaintea lui 1914 a fost la baza dezvoltării unei prese populare gata să glorifice fapte de arme sau să urmeze fără rușine o linie șovinistă când relatau evenimente internaționale. Șovinismul și imperialismul agresiv au fost și ele încurajate de capitalism. Ideile la modă despre „eficiența națională” și concepte cum ar fi „darwinismul social” puneau accentul pe supraviețuirea celui mai apt și încurajau convingerea că războiul era un calvar purificator, necesar pentru a contracara orice semne de decadentă națională și de degenerare morală. Majoritatea conducătorilor politici și militari crezând greșit că, dacă ar fi să fie război, atunci acesta va fi scurt, erau în general mai înclinați să rezolve disputele internaționale prin măsuri militare decât prin mijloace diplomatice.

Toate motivele naționale individuale de a intra în conflict și eșecurile colective de a opri alunecarea în abis nu pot însă ascunde faptul că principala responsabilă pentru izbucnirea războiului în 1914 a fost Germania. În dezbaterea, adesea sălbatică, izbucnită de la apariția lucrării profesorului Fritz Fischer în anii 1960, istoricii au avut opinii diferite legate de măsura în care Germania a căutat activ și a plănuit dinainte conflictul; dar puțini

Respect pentru copiii mei și cărți

Alianțe europene înainte de Primul Război Mondial și în timpul acestuia

au negat faptul că Germania este sursa acestuia. Pentru aristocrații prusaci, clasa ofițerilor și a industriașilor, războiul era un mijloc de a nega sau de a abate atenția de la influența crescândă pe plan intern a Partidului Social-Democrat. Războiul ar mai fi permis Germaniei să prevină modernizarea și îmbunătățirea situației armatei ruse, care ar fi trebuit să se încheie în 1916–1917. Deoarece impresionanta expansiune economică germană nu fusese recompensată de obținerea statutului de putere mondială, un război de succes ar fi pus capăt simultan împresurării sale diplomatice și militare și i-ar fi conferit influența geopolitică pe care simțea că o merită.

Pe 8 decembrie 1912, kaizerul și-a convocat consilierii militari de rang înalt la un consiliu de război. Faptul că unele dintre concluziile la care s-a ajuns au coincis cu evenimentele reale din 1914 i-a determinat pe Fischer și pe alți istorici să privească întâlnirea ca o dovadă că liderii Germaniei au luat o decizie conștientă cu această ocazie, după care în 18 luni au mers la război. E posibil ca importanța întâlnirii să fi fost exagerată din acest punct de vedere, dar este cert că elita militaro-politico-industrială și kaizerul doreau hegemonia în Europa și erau pe deplin pregătiți să considere războiul, împreună cu toate riscurile aferente, cea mai rapidă cale de a-și materializa ambițiile. Acest aspect reprezenta în sine un pericol suficient de serios la adresa păcii europene, dar situația a devenit infinit mai periculoasă datorită pumnului de fier cu care kaizerul și cercul apropiaților lui țineau frâiele puterii în Germania. În timp ce asupra conducătorilor politici și militari din Franța și Marea Britanie sistemele parlamentare ale acestor țări efectuau verificări și echilibrări considerabile, armata germană nu era supusă controlului civil. Ofițerii superiori ai armatei răspundeau direct în fața kaizerului, și nici cancelarul, nici secretarii de stat (sau „miniștrii”) nu răspundeau în fața Reichstagului, parlamentul german. Cu alte cuvinte, cei din Germania care-și doreau cel mai mult să arunce Europa în război pentru a-și rezolva dificultățile interne și externe, precum și pentru a asigura statutul Germaniei în lume, erau supuși celor mai puține restricții.

TABERE BELIGERANTE: ARMATE OPOZANTE

Ambițiile strategice ale Germaniei și statutul unic de care se bucurau în societate forțele ei armate au ajutat la garantarea faptului că, măcar până în 1916, armata imperială germană avea să fie dinamul Primului Război Mondial. Planul de război al Germaniei a fost factorul care a influențat cel mai puternic cursul, dacă nu natura conflictului. Planul fusese conceput inițial, între 1897 și 1905, de contele Alfred von Schlieffen, șef al Marelui Stat Major. Scopul principal al lui Schlieffen fusese să-i permită Germaniei să facă față cu succes coșmarului strategic al unui război pe două fronturi, împotriva Rusiei și Franței, dacă s-ar fi ivit această situație. Părând să ofere o soluție funcțională, planul a redus temerile armatei legate de un război pe două fronturi și, în consecință, i-a întărit voința de a accepta riscurile unui asemenea conflict. Din acest punct de vedere, se poate susține că Planul Schlieffen, în loc să fie o simplă măsură de precauție, a crescut probabilitatea unui conflict armat european generalizat.

Schlieffen estimase că, dacă Germania ar fi fost nevoită să se confrunte cu Franța și cu Rusia, cea de-a doua avea să efectueze mai lent mobilizarea și desfășurarea armatelor, dându-i Germaniei un răgaz vital de șase săptămâni,

Contele Alfred von Schlieffen, șef al Marelui Stat Major german, 1891–1905. Planul lui de război, cu modificări, a modelat în linii mari strategia germană din 1914. (Mary Evans Picture Library)

în care să învingă Franța printr-o campanie masivă și rapidă. De îndată ce Franța ar fi fost învinsă, Germania și-ar fi putut transfera marea majoritate a forțelor în est, împotriva Rusiei. Există pericolul ca fortărețele situate de-a lungul graniței de nord-est a Franței să producă o întârziere fatală ofensivei fulger a armatei germane în vest. În consecință, Schlieffen a hotărât că forțele germane trebuie să traverseze o fâșie îngustă din teritoriul olandez, cunoscută ca „Apendicele Maastricht”, după care să treacă în forță prin Belgia neutră înainte să pătrundă în nord-vestul Franței. Rolul crucial revenea unui număr de cinci armate, desfășurate pe câmpul de luptă de la Metz până în Olanda, cu un total de 35 de corpuri. Cele mai puternice forțe au fost alocate ofensivei din aripa extremă dreaptă. Aici, o armată trebuia să cotească, pornind spre vestul Parisului, pe flancul exterior al unei colosale mișcări circulare ce avea ca obiectiv atacarea armatelor franceze din spate, înainte de a le prinde în capcană la propria lor frontieră. S-a anticipat că, la izbucnirea războiului, francezii aveau să pătrundă de îndată în Lorena, așa că două armate germane mai slabe au fost așezate în aripa din stânga, sau estică.

Sarcina lor era să stăvilească mișcarea franceză și chiar să se retragă lent, la nevoie, în speranța că vor atrage forțele inamice dincolo de punctul unde ar fi putut împiedica serios încercuirea plănuită de germani.

Între 1906 și 1914, Helmuth von Moltke, succesorul lui Schlieffen, a adus câteva modificări-cheie planului original. Deși un ofițer harnic și scrupulos, Moltke era o fire interiorizată și uneori se îndoia de sine. Se temea în special de pericolul care ar fi putut amenința comunicațiile germane, pe care l-ar fi reprezentat asaltul preconizat al francezilor în Lorena. În consecință, majoritatea diviziilor nou create după 1906 au fost trimise pe aripa germană stângă, nu pe partea dreaptă, care era crucială. Odinioară de șapte ori mai puternică decât stânga, aripa dreaptă a devenit doar de trei ori mai puternică ca urmare a modificărilor lui Moltke. De aceeași importanță a fost decizia lui de a renunța la mișcarea proiectată prin Olanda, rămânând la planul care prevedea înaintarea prin Belgia. Această decizie a fost de două ori neinspirată deoarece nu numai că a complicat problemele desfășurării armatei – comprimând armatele din aripa dreaptă într-o zonă inițial strangulată –, ci a și împiedicat eliminarea dezavantajelor diplomatice și strategice considerabile care aveau să rezulte aproape sigur în urma

violării de către Germania a neutralității Belgiei. Istoricii au observat corect că Planul Schlieffen nu era funcțional, nici măcar în forma lui originală, deoarece acorda prea puțină atenție problemelor datorate extensiei excesive a liniilor de aprovizionare, sistemelor de comunicații inadecvate, ostenelii trupelor și caracterului impredictibil al luptelor. Acesta a subestimat și rapiditatea mobilizării ruse și intensitatea rezistenței pe care aveau să o opună forțele armate și civile belgiene. Totuși, e la fel de adevărat că schimbările concepute de Moltke au făcut prea puțin, iar pe alocuri chiar nimic pentru a îmbunătăți planul și au continuat să submineze perspectivele de succes, și așa inconsistente.

Serviciul militar obligatoriu, baza sistemului militar german, a permis Germaniei să-și crească rapid armata de la un efectiv de 840 000 de soldați pe timp de pace la peste 4 000 000 de soldați instruiți la declararea războiului. Tineri germani apti au intrat în Landsturm la vârsta de 17 ani; la 20 de ani erau chemați în armată pentru serviciul militar în regim permanent, care dura între doi și trei ani, în funcție de arma la care efectuau serviciul militar. Apoi treceau în rezervă patru sau cinci ani, după care efectuau perioade de instrucție suplimentare în Landwehr și Landsturm până la vârsta de 45 de ani.

Infanteriști germani
 fotografiați în timpul
 unor manevre înainte de
 Primul Război Mondial.
 (Getty Images)

La mobilizare, Landwehr și Landsturm aveau să îndeplinească sarcini defensive, care vizau liniile de comunicații, iar rezerviștii erau rechemati alternativ la unitățile regulate sau formau noi corpuri de rezervă și divizii care puteau fi folosite cu încredere în formațiuni pe linia frontului. Sistemul acesta, în special folosirea rezerviștilor, trebuia să le ofere germanilor un avantaj însemnat asupra armatei franceze în câteva sectoare de maximă importanță situate de-a lungul frontului, în primele săptămâni de război.

În vara lui 1914 pregătirea infanteriei germane era în mijlocul unei tranziții de la tacticile de luptă în formațiuni strânse la cele în grupuri mici – factor care avea să coste mult infanteria. Totuși, în ansamblu, armata era excelent instruită, avea un nucleu solid de subofițeri extrem de capabili și-și putea afirma cu încredere superioritatea netă a obuzierelor ei ușoare, medii și grele – arme care aveau să-și dovedească rapid valoarea în operațiunile următoare.

Sistemul militar francez se baza de asemenea pe recrutare. În 1913 serviciul militar obligatoriu fusese prelungit la trei ani sub arme, urmat de 14 ani în rezervă. Deoarece populația Franței era mai redusă numeric, Franța era nevoită să recruteze un procent mai mare din bărbații nației pentru a ajunge cât de cât la paritate cu Germania. La izbucnirea războiului, Franța putea strânge aproximativ 3 680 000 de soldați instruiți, dar avea mai puține formațiuni de rezervă decât mobilizaseră germanii.

În urma umilinței suferite în Războiul Franco-Prusac, doctrina militară franceză fusese reformată. Cea mai importantă figură în cursul acestui proces a fost locotenent-colonelul (mai târziu mareșal) Ferdinand Foch. Prelegerile lui ca instructor-șef (1896–1901) și comandant (1908–1911) al Ecole Supérieure de Guerre au făcut din „voința de a cuceri” esența crezului armatei franceze și au inspirat o încredere aproape mitică în primatul *offensive à l'outrance* (ofensivă împinsă la limită). Același refren era predicat de unul dintre discipolii lui Foch, colonelul Louis de Grandmaison, care a condus între 1908 și 1911 importanta Divizie operațiuni a Ministerului de Război. Această filosofie era reflectată și de superbul tun de câmp de 75 mm cu tragere rapidă, care era pe măsura tunului german echivalent, de 77 mm, deși artileriei medii și grele i s-a dat o prioritate mai redusă.

Planul cu care francezii au plecat la război – cunoscut ca Planul XVII – a fost pregătit sub îndrumarea generalului Joseph Joffre, șef al Marelui Stat Major al armatei franceze începând din 1911 și comandant suprem desemnat în eventualitatea izbucnirii unui conflict. Imperturbabilul Joffre, adept al filosofiei Foch–Grandmaison, a respins o schemă anterioară de concentrare defensivă de-a lungul graniței cu Belgia, anunțându-și în schimb intenția de a „înainta cu toate forțele reunite pentru a ataca armatele germane”. Cinci armate de câmp franceze urmau să fie desfășurate conform

